

Олена Лазарева

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
ORCID ID 0000-0003-4385-0139

СТАНОВЛЕННЯ ХАРКІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ЙОГО ПЕРШОГО ДИРЕКТОРА Й.Г. ПОДОЛЬСЬКОГО (1931–1934 рр.)

У статті наведено основні напрями діяльності Йосипа Григоровича Подольського на посаді першого директора Харківського інституту народної освіти (ХІНО) і Харківського державного педагогічного інституту (ХДПІ) у 1931–1934 рр. Уперше розкрито структурні і змістові зміни у виші, становлення під його керівництвом системи кадрової, навчальної й виховної роботи, що дало змогу створити ефективний на той час вищий педагогічний навчальний заклад з висококваліфікованим професорсько-викладацьким складом, 6 факультетами і 13 кафедрами. Й. Подольський відзначався професійною зрілістю, високою трудовою самовідданістю та результативністю управлінської діяльності. У важких політичних і соціально-економічних умовах тоталітарної держави Й. Подольський зробив все можливе, щоб забезпечити якісну професійну освіту вчителів. Подано короткі відомості про складний і наприкінці трагічний життєвий шлях Й. Г. Подольського, оскільки до останнього часу вони не були відомі науковцям і освітянському загалу.

Ключові слова: *Й. Г. Подольський, директор, ХІНО, ХДПІ, факультети, кафедри, вищий педагогічний заклад, якісна освіта, трагічний життєвий шлях.*

Постановка проблеми. У наш час, коли здійснюються реформування і модернізація всієї системи освіти, зокрема й педагогічної, потрібні нові ідеї щодо забезпечення успішності цього процесу. Тому виникає потреба вивчити історичний вітчизняний і зарубіжний досвід, з'ясувати, які впроваджувалися зміни, які були наслідки реформування вищої освіти в минулому, як відбувалося становлення та розвиток новоутворених і реорганізованих вишів, який досвід можна використати в сучасних умовах.

У зв'язку з цим актуалізується проблема вивчення й переосмислення практично надбаного досвіду попередніх керівників навчальних закладів, оскільки він може стати джерелом збагачення сучасної управлінської теорії та практики. Особливо це стосується періоду 20–30-х років минулого століття, найменш вивченого і найбільш схожого з нинішнім етапом розвитку України з її нестабільністю в політичній, економічній, соціальній сферах, у тому числі і в царині освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Питанням становлення вищої освіти в Україні, її першій столиці – Харкові, а також персоналіям, які були засновниками й будівниками вищих навчальних закладів, присвячено лише деякі роботи науковців. Але й вони торкаються, насамперед, історії

та персоналій Харківського університету (Д. Багалій, М. Сумцов, М. Халанський), спадщини вчених XIX–XX століття (М. Петренко, С. Золотухіна), студентства 20–30-х років (О. Рябченко), сучасного стану Харківського національного педагогічного університету (ХНПУ) та історії його кафедри педагогіки (О. Башкір, Л. Зеленська, О. Васильєва, Г. Приходько). У невеликих за розміром статтях не ставилося за мету надати вичерпну інформацію про стан розвитку вишів та діяльність їх ректорів і директорів. Що ж стосується відомостей про життєвий шлях Й. Г. Подольського, першого директора Харківського державного педагогічного інституту, то вони занадто короткі, неповні і часто неточні.

Мета статті – на основі аналізу окремих публікацій і архівної документації виявити напрями, зміст, результати діяльності Й. Г. Подольського на посаді директора ХІНО, ВУІНО, ХДПІ (1931–1934 рр.), розкривши розвиток означених вишів як основи і джерел сучасного Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, прояснити деякі невідомі факти й події з його життя.

Методи дослідження: біографічний метод для визначення основних періодів життєдіяльності і професійно-педагогічної роботи Й. Подольського; системно-функціональний аналіз, теоретичне узагальнення й систематизація архівних матеріалів, опублікованих статей, присвячених діяльності Й. Подольського як директора Харківського педінституту, контент-аналіз і теоретичне узагальнення підготовлених їм документів (наказів, розпоряджень, статей тощо); метод наукової екстраполяції для виявлення можливостей застосування в сучасних вишах досвіду діяльності Подольського як продуктивного освітнього менеджера, наставника молоді і громадського діяча, а також досвіду викладачів, студентського самоуправління Харківського педагогічного інституту 30-х років XX ст.

Виклад основного матеріалу. Й. Г. Подольський був першим директором і стояв у витоків формування Харківського державного педагогічного інституту, першого самостійного педагогічного вишу Харкова – прямим нащадком якого є нинішній Харківський національний педагогічний університет.

Народився Йосип Подольський 3 листопада 1896 року в місті Переяславі Київської губернії в сім'ї ремісників. Як свідчать вивчені архівні документи, у 1916 році він закінчив восьмикласне Переяславське комерційне училище. До кінця 1917 року Йосип заробляв приватними уроками. З 1918 – завідував єврейським робітничим клубом. Із 1919 року життя Й. Г. Подольського було пов'язано з містом Миколаєвом і роботою в губернському відділі народної освіти. У 1925 році він був прийнятий до лав Комуністичної партії більшовиків України [9]. Вищу педагогічну освіту Й. Г. Подольський отримав у Харківському інституті народної освіти в 1928 році, склавши іспити екстерном. У ХІНО він зробив і перші кроки на

викладацькій роботі, до якої був залучений у 1929 році на посаду викладача факультету соціального виховання [9]. Факультет на той час очолював відомий освітній діяч І. П. Соколянський. Факультет готував «педагога-колективіста, організатора дитячого життя в колективі, який би знав природу дитини й відповідно з нею був би здатен проводити єдиний виховний процес від народження дитини до її юнацьких днів. Саме з цієї причини в його навчальних планах значний обсяг часу відводився педагогічним дисциплінам» [3, 14].

Після постанови Раднаркому УСРР «Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти» від 11 серпня 1930 року Харківський інститут народної освіти як єдиний навчальний заклад було ліквідовано. На його базі створена ціла низка вишів. На основі факультету соціального виховання було утворено Харківський інститут соціального виховання, який проіснував усього декілька місяців і 1 липня 1931 року був реорганізований у Харківський інститут народної освіти (ХІНО) [1, 14]. Дана подія зумовила кардинальні зміни в організації всієї педагогічної освіти. Саме цей вищий навчальний заклад і очолив професор Й. Г. Подольський. У першому наказі по ХІНО від 1 липня 1931 року за підписом Й. Г. Подольського читаємо: «Згідно з постановою заступника НКО т. Кузьменко від 13/VI – б.р. та з розпорядження Сектору Кадрів НКО від 15/VI – 31 р., Харківський Інститут Соцвиху з 1 липня ц. р. реорганізовано на Харківський Інститут Народної Освіти /ХІНО/ » [5, Арк. 1]. Цим самим наказом, приступаючи до виконання обов'язків директора ХІНО, Йосип Григорович затвердив своїх заступників: з адміністративно-господарчої частини – М. С. Черкаського і з навчальної частини – О. П. Феоктистова

У складі ХІНО на той час діяло три факультети: **організаційно-інспекторський**, що готував організаторів-методистів у справі соцвиховання дітей для органів народної освіти (завідувач П. В. Логвінов); **педолого-педагогічний** – готував викладачів-методистів з педології й педагогіки для педтехнікумів і педологів дослідно-педагогічних кабінетів (завідувач К. Я. Попов); **комдитруху** – готував методистів-організаторів КДР (комуністичного дитячого руху) – завідувач Д. Д. Петров [Там само].

Функціонувало вечірнє й заочне навчання студентів (згодом вечірні групи були закриті і приєднані до заочного відділу (керівних освітніх кадрів). Інститут розміщувався в 2 корпусах, мав гуртожиток для проживання студентів [5].

Відповідно до наказу № 16, підписаного Й. Г. Подольським 22 вересня 1931 року, при ХІНО була створена рада інституту та навчально-методичні комісії [5, арк. 14]. Відкрито 15 кафедр, які очолили провідні фахівці: марксизму-ленінізму (проф. Поляков-Ольхін), нацпитання (проф. Сидорович); історії (проф. Подольський); політекономії (проф. Каплан); мови і літератури (проф. Парадиський); педагогіки (проф. Гарбуз);

організації освіти (проф. Гудвіл); педології (проф. Залужний); анатомії-фізіології (проф. Катков); КДР (проф. Ярославенко); математики (проф. Карпенко); фізики і виробничого навчання (проф. Пономарьов); хімії (проф. Казанський); біологічних дисциплін (проф. Фадеев); сільського господарства (проф. Таранов) [5, Арк. 15, 16].

Треба відмітити, що чотири з цих кафедр були педагогічними. Насамперед це кафедра педагогіки, на якій читалися такі навчальні дисципліни, як марксистська педагогіка та художнє виховання. Існувала ще одна кафедра педагогічної спрямованості – кафедра організації освіти. На ній викладалися такі дисципліни, як організація й методика керування освітою, основи освітньої політики, єдиний план культбудівництва, радянське будівництво. Заняття з цих дисциплін проводили професори організації та планування освіти Гудвіл і Бутанін, доцент радянського будівництва Корнетов [5, Арк. 16; 26].

Наймасштабнішою і за кількістю курсів, і за кількістю викладачів була кафедра педології, яка забезпечувала вивчення педології, соціології та педагогіки праці, психотехніки, методики викладання педолого-педагогічних дисциплін, соціальної гігієни, дефектології, психопатології, логопатії. Організовували вивчення цих дисциплін професори педагогіки Залужний і Волобуєв, доценти педології Меркулова, Барун, Картузанська, Година, Велецька, Капусник, доцент психопатології Уринсон, доценти соціальної гігієни Мац і Шпільберг та асистенти педології Барбарич і Айзеншток [5, Арк. 16; 26].

До педагогічних можна віднести і кафедру КДР (комуністичного дитячого руху), на якій вивчалися дисципліни: комуністичний дитячий рух і позашкільне виховання. Забезпечували їх вивчення професор КДР Ярославенко, доцент КДР Войтинська, доцент позашкільного виховання Попов та асистенти КДР Гарбузів і Люк [5, Арк.17; 27].

У жовтні 1932 року пройшла часткова реорганізація і скорочення кафедр, після чого їх залишилося всього 12, хоча зазначені педагогічні кафедри було збережено. У виші на той час викладалося 62 дисципліни. Інститут мав потужний професорсько-викладацький склад: 26 професорів, 36 доцентів та 36 асистентів. Про це свідчать накази по інституту № 23 та № 31 за 1931 рік [5, Арк. 26, 38].

Необхідно було налагодити роботу нового вишу. По-перше, була впорядкована робота адміністрації навчального закладу. У наказі № 18 зазначено: «З огляду на те, що в 1931–32 учб. році Інститут працюватиме в одну зміну, а також, щоб не відрізнятись від усіх Державних установ, які розпочинають робочий день з 9 години ранку, наказую всьому адміністративно-технічному персоналу ХІНО з 1 жовтня б.р. розпочинати свій робочий день з 9 години ранку і закінчувати його о 4-й годині дня. Перерва для сніданку оголошується для всіх з 12 до 12-30 год. дня» [5, Арк.

19]. Були чітко встановлені години прийому студентів адміністративно-технічним персоналом вишу [Там само]. По-друге, був установлений режим занять для студентів і викладачів ХІНО. У наказі № 48 від 6 жовтня 1931 року Й. Г. Подольський сповіщає, що «робочий день студентів ХІНО триває 9 годин: від 8 до 14 і від 15 до 18 години. До цього часу входить чисто вся обов'язкова навчальна робота студентів, як з викладачем, так і без нього» [5, Арк. 32]. У цьому ж наказі було подано орієнтовний розподіл робочого часу студентів: «25 % на роботу з професором /вступну і заключну/; 75 % на бригадну роботу з асистентом і без нього і на індивідуальну роботу студента». Лекційна робота професорів «може мати зміст або організаційно-методичний, або заключний на базі семінарської роботи, або навчальний» [Там само].

Що стосується часу роботи асистента, виділеного на форконференції, сутність яких полягала в обговоренні підготовленого студентом завдання, то він «розподіляється між бригадами студентів, щоб асистент працював з кожною бригадою окремо в погоджений зі студорганізацією час». Робота асистентів залежала від особливостей дисципліни і полягала «або в поглиблювально-контрольній розмові з окремими бригадами, або в обговоренні студентських доповідей на пропоновані теми» [5, Арк. 32].

Самостійна робота студентів без асистента здійснювалася «або в цьому ж приміщенні, або в читальні тощо» і приблизно складалася з таких частин: «аналіза матеріялу, лябораторні й практичні роботи, поглиблювальне обговорення індивідуально-засвоєного. Легкий матеріял індивідуально опрацьовується без попередньої бригадної аналізи». Студентські групи поділялися на бригади, «поєднуючи сильних студентів із середніми й середніх зі слабими» [Там само]. Для бригадної роботи для кожної студентської групи виділялась окрема кімната.

По-третє, було організовано забезпечення студентів необхідною навчальною літературою. Кожен викладач замовляв у бібліотеці ХІНО книги та інші матеріали з теми, що були необхідні студентам для успішного її опанування. Література видавалася «на колективний абонемент бригадам на весь час проробки теми... щоб кожен студент мав змогу нею користуватись» [5, Арк. 33]. Якщо студентам потрібна була додаткова література, її можна було отримати «індивідуальним порядком у читальні... від 15 до 21 години» [Там само].

По-четверте, був уведений загальноінститутський календар (графік проведення позааудиторної роботи – зборів, засідань, гуртків та ін.) з метою запобігання перевантаженню студентів і викладачів. Крім того, був установлений розпорядок роботи помешкань інституту і гуртожитків, їх ремонту й підтримання в належному стані, забезпечення сумлінної роботи обслуговуючого персоналу та бездоганної роботи викладачів вишу.

Маючи великий організаційний і педагогічний досвід, Й. Г. Подольський як керівник намагався вдосконалити роботу вишу в усіх напрямках. Насамперед, це **активізація роботи студентів** на лекціях (вимагалось давати їм план та цільове настановлення, викликати студентів на відповіді як на базі їх попередньої підготовки, так і на базі лекції), у практичному руслі освіти – поєднувати теорію з громадсько-виробничою роботою, залучати студентів до дослідної праці і самостійного опанування літературою [5, п. 2, Арк. 32; п. 7, Арк. 33].

Велику увагу Подольський приділяв **постійному обліку роботи кожного студента**. Це мало відбуватися такими шляхами: відстеження якості роботи протягом усього навчального часу, оцінювання якості засвоєння знань, умінь, навичок студентів асистентом на форконференціях, стимулювання студентів до праці студорганізацією, подання асистентами рекомендацій на подальшу роботу кожного студента. Із цього приводу директор наголошував: «Треба забезпечити глибоке засвоєння матеріалу кожним студентом – і рішуче боротися з хованням індивідуума за бригадою» [5, п. 8, Арк. 33].

Було запропоновано **різні форми співпраці й контролю**: постійне обговорення складних питань: як суто теоретичних, так і прикладного характеру; систематичне опитування та студентське взаємоопитування, форми академзмагання (академбою) [5, п. 9, Арк. 33].

Дбаючи про вільний час і якість навчання студентів, Й. Г. Подольський забороняв викладачам виносити колоквиуми за межі призначеного навчальним планом і розкладом часу. «Колоквиум – як органічна складова частина навчального процесу, має допомогти студенту зробити загальний огляд опрацьованої дисципліни, з'ясувати собі взаємозв'язок між окремими темами – а тому колоквиум не може затримувати увагу студента на деталях другорядного значення», – вважав Й. Г. Подольський [7, Арк. 49-а].

На початку 1931 навчального року з метою наведення дисципліни в стінах інституту було розроблено і схвалено до виконання правила для студентів, оскільки певна частина з них поводила себе в приміщенні інституту «зовсім некультурно й неохайно». Ці правила були викладені в наказі № 22 (параграф 3) і охоплювали такі норми, які враховували рівень культури студентів тих часів: «калоші та верхній одяг потрібно залишати в гардеробі; їсти дозволяється тільки у спеціально відведених місцях; забороняється забиратися з ногами на столи, парти, стільці та вікна; співати і гучно розмовляти під час лекцій; курити в аудиторіях, залі та кімнатах адмінперсоналу; забирати зі столів в канцеляріях канцприладдя та виливати з чорнильниць антрамент» та ін. [5, Арк. 24]. До виконання визначених правил Й. Г. Подольський рекомендував залучати студентський актив. Тому особливу роль Йосип Григорович відводив інституту старост,

«надаючи старостам значення як відповідальних осіб, представників адміністрації ХІНО, що вимагало *від них* відповідальних функцій... у боротьбі з прогулами, запізненнями студентів на лекції, боротьбі за дисципліну й охайність студентів та інше» [5, Арк. 66–67].

У 1931–33 роках чи не єдиним джерелом отримання харчування студентів були картки, на які можна було придбати продукти. Тому для заохочення ударників, тобто студентів, які добре навчалися та брали активну участь у житті інституту, «для покращення матеріально-побутових умов» було ухвалено щомісячно 25-ти з них виплачувати інститутом по 10 карбованців кожному на посилене харчування. У своєму наказі № 50 Й. Г. Подольський пропонував профкому при відборі цих студентів «перевагу надати тим кращим ударникам, що *найбільше* потребують у посиленому харчуванні» [7, Арк. 57].

За часи директорства Й. Г. Подольського інститут зазнав певних трансформаційних змін: з вересня 1932 року ХІНО було присвоєно ім'я О. М. Скрипника, а з листопада цього самого року він перейменований у Всеукраїнський інститут народної освіти (ВУІНО) імені О. М. Скрипника [6]. Та зовсім скоро ВУІНО був реорганізований (згідно з постановою Колегії НКО про реорганізацію системи педагогічної освіти від 11 серпня 1933 року) у Харківський державний педагогічний інститут. Й. Г. Подольського було залишено на директорській посаді. І знову почалася наполеглива праця із розбудови нового, тепер уже педагогічного, вишу. На педагогічні інститути покладалося завдання готувати вчителів-предметників для загальноосвітніх шкіл. З цією метою в новому виші було збільшено кількість відділів до 9. Існували такі відділи: історичний, фізичний, економічний, шкільно-педагогічний (замість організаційно-інспекторського), математичний, дошкільний, мовно-літературний, педологічний, Д.К.Р. та позашкільний [7, Арк. 77]. Кафедр, як і раніше, залишилося 13 [7, Арк. 84]. Але за сприяння Й. Г. Подольського в жовтні була відкрита ще одна – кафедра психології, яку очолив професор О. М. Леонт'єв [7, с. 92], у подальшому визначний учений-психолог, відомий у Радянському Союзі своїми працями й науковою школою. Професорсько-викладацький склад налічував 80 фахівців [7, Арк. 84]. Згідно з новими вимогами, новими цілями створеного педагогічного вишу, а також необхідністю організації педагогічної практики в школі створювалися нові навчальні плани й навчальні програми [7, Арк. 77]. Перед початком 1933/34 навчального року було проведено капітальний ремонт приміщень інституту. На той час він розміщувався в 2 корпусах (вул Гоголя, 7 та Карла Маркса, 2) і мав 2 гуртожитка для проживання студентів (Червоний корпус у дворі студмістечка Гігант і Жовтий – по вулиці Чайковського).

Для студентів були розроблені нові правила поведінки в аудиторіях ХДПІ. Наказом № 75 від 9 вересня 1933 року по ХДПІ встановлюється такий

внутрішній розпорядок: відразу після дзвоника студенти повинні були «увійти до аудиторії і чекати там на лектора», оскільки їм заборонялося під час занять пересуватися по інституту; вимагалось, щоби були відсутні запізнення, тому «після того, як лектор увійшов в аудиторію вхід студентам на заняття забороняється і ті, що спізнилися, вважаються відсутніми».

Й. Г. Подольський розумів, що для успішної роботи інституту і якісного навчання студентів необхідно розв'язати питання подальшого розвитку і вдосконалення навчально-матеріальної бази. Тому він активно клопотав перед керівними органами про нові приміщення для занять, кабінети, лабораторії, обладнання [10, Арк. 201]. Саме завдяки наполегливим діям Йосипа Григоровича педагогічний інститут отримав жовтий корпус гуртожитку (1932 р.) та гуртожиток по вулиці Артема 56/58 (1933 р.). Ще одна будівля перейшла в розпорядження інституту, але вже на початку наступного 1934/35 навчального року, коли Подольський пішов з посади директора [8].

1933-й рік позначився не тільки позитивними подіями в житті вишу. Це рік, коли почалася нова хвиля репресій по всій країні. Не обійшла ця біда і педагогічний інститут. З жовтня по грудень 1933 року були звільнені з роботи керівник кафедри педагогіки професор Т. П. Гарбуз, викладач основ виробництва Вінник, керівник кафедри Д.К.Р. та позашкільної освіти професор Ярославенко, керівник кафедри педології професор Залужний [7].

Але життя тривало. У новому інституті посилювався контроль і облік з боку адміністрації. З метою покращення якості організації навчання студентів Подольським був виданий наказ № 14 від 15 лютого, у якому викладачам пропонувалося у групових журналах вказувати кількість проведених годин з обов'язковим підписом викладача і записувати, скільки «за місяць дано лекцій спільних, лекцій групових, годин семінарських, годин лабораторних» [8, Арк. 14]; а на кафедрах «кожного місяця слухати виконання навчального плану по кафедрі; на кінець семестру подавати звіти за всю роботу кафедри» [Там само].

У 1932 році, у зв'язку з відкриттям Всеукраїнського інституту підвищення кваліфікації вчителів (ВІПКВ), частина студентів перейшла від ІНО до ВІПКВ [6, Арк. 112], але ненадовго. Вже в 1933 році ВІПКВ було закрито, а студенти знову перейшли до заочного відділення тепер уже Харківського державного педагогічного інституту, де замість інституту підвищення кваліфікації керівних освітніх кадрів був організований «Харківський вечірній інститут підвищення кваліфікації вчителів без відриву від виробництва з відділами, що є при стаціонарному секторі інститута» [7, Арк. 96].

Піклувався Йосип Григорович і про студентів-заочників. За ініціативою Й. Г. Подольського для зручності студентів були створені консультативні пункти, які обслуговували їх на периферії (у районах).

Розміщувалися такі пункти при педагогічних технікумах. Спочатку було відкрито 10 консультпунктів [8, Арк. 16, 17], але через два місяці їх залишилося тільки 5: у Богодухівському, Вовчанському, Чугуєвському, Куп'янському районах. Консультпункт Харківського району працював при педінституті [8, Арк. 32]. Для студентів-заочників були розроблені завдання, програми, контрольні роботи та ін.; читалися лекції, проводилися консультації [8, Арк. 18].

Важливу роль у вихованні студентської молоді Й. Г. Подольський відводив друкованому слову. За його участі в інституті спочатку стали виходити стіннівки, а згодом з'явився справжній друкований орган – газета «За більшовицького педагога». На її сторінках висвітлювалися питання студентського життя, роботи викладачів та їх наукових пошуків, подій, що відбувалися в країні і безпосередньо стосувалися вишу, умови прийому до інституту, розміщувалася реклама факультетів та інша інформація. У газеті співпрацювало багато студентів, майбутніх видатних учених і педагогів. Друкувався в газеті і сам Й. Г. Подольський зі статтями з важливих політичних тем і перспектив будівництва нового суспільства.

У травні 1934 року в ХДПІ працювали такі факультети: педагогічний з відділами: шкільний педагогічний, педологічний, дошкільний; ДКР, позашкільний, економічний, мовно-літературний, історичний, фізико-математичний, хімічний та біологічний [7, Арк. 48]. І всі вони готові були відкрити двері новим студентам у новому навчальному році. До того ж набір до інституту на 1934–35 рр. був значно збільшений.

У зв'язку з цим Подольським було створено додатково три факультетські приймальні комісії, які підпорядковувалися загальноінститутській. На них покладалася «вербовочна робота», яка виконувалася «силами студентів, викладачів відділів та кафедр». Також ці комісії «виконували обов'язки розгляду заяв вступників до відповідних відділів, прийому та перевірки документів, допуску до вступних іспитів, повідомлення студентів у десятиденний строк про результати вступу» [8, Арк. 48]. Створення цих комісій було запорукою успішного набору студентів на наступний навчальний рік.

Але п'ятого липня 1934 року Й. Подольського було переведено на посаду завідувача Вінницького облвню, і він передав справи по педінституту новому директору – Л. Д. Смірновій [8, Арк. 74].

Згідно з документами, знайденими у Вінницькому державному архіві, подальша доля Й. Г. Подольського склалася трагічно: він був репресований, оголошений ворогом народу і страчений 27 вересня 1937 року. І тільки в 1956 році клопотаннями дружини справа була переглянута, проведено додаткове розслідування, яке встановило безпідставність пред'явлених йому звинувачень. Дванадцятого липня 1958 року Йосип Григорович був реабілітований, його чесне ім'я відновлено [2, 9].

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, проведене нами дослідження виявило, що Йосип Григорович Подольський був компетентним керівником, відзначався професійною зрілістю, високою трудовою самовідданістю й вагомою результативністю в управлінській і педагогічній діяльності. У важких політичних і соціально-економічних умовах тоталітарної держави Й. Подольський зробив все можливе, щоб забезпечити якісну професійну освіту вчителів. Викладачі і співробітники педінституту цінили його за принциповість і справедливість, уміння вирішувати найскладніші проблеми. При цьому Йосип Григорович був людиною скромною і приємною у спілкуванні, до якої всі ставились із великою повагою. Саме таким він запам'ятався колегам по роботі [9]. Він пройшов складний, трагічний, але достойний, насичений подіями і звершеннями життєвий шлях. Аналіз архівних документів періоду 1931–34 років свідчить про плідну роботу Й. Г. Подольського на посаді директора ХІНО, ВУІНО та його вагомий внесок у справу становлення й розвитку Харківського державного педагогічного інституту – на той час провідного столичного педагогічного ВНЗ. Це підтверджується компетентними зусиллями Й. Подольського з розширення інституту, створення нових факультетів, відділів, кафедр, кабінетів, отримання й задіяння нових навчальних корпусів і гуртожитків, з відкриття консультаційних пунктів у районах для заочників. Реальним є його вагомий внесок у розробку й удосконалення навчальних планів і програм, оптимальну організацію навчально-виховного процесу, роботу студентського активу, у зміцненні академічної дисципліни посилення обліку і контролю навчальної роботи студентів і викладачів.

Для сучасних керівників освіти, для вищої педагогічної школи досвід директора педінституту Подольського і його колег з давніх уже 30-х років стає позитивним уроком організації освіти майбутніх учителів в умовах економічних і соціальних негараздів, які й сьогодні не оминули наші виші і школи. Варто докладно й без упереджень вивчити створену Подольським систему менеджменту навчально-виховного процесу ВНЗ, зокрема, організації самостійної роботи студентів, їх співробітництва з професорами й асистентами, способів контролю та стимулювання навчальних досягнень і відповідальності майбутніх педагогів.

Й. Г. Подольський прожив, на жаль, коротке життя, але воно було яскраве й насичене, відзначилося сумлінним служінням обраній справі і людям. А в пам'яті нащадків він назавжди залишиться одним із батьків-засновників і першим ректором Харківського державного педагогічного інституту.

Перспективними можна вважати такі напрями дослідження історії і сучасності педагогічних університетів та його керівників, як історико-педагогічне порівняння підходів до менеджменту у вишах різних країн та в різні часи, до управління самостійною діяльністю студентів, їхньою самоосвітою, до способів оптимізації роботи з лекційним матеріалом і

науковими першоджерелами, до інтеграції навчальної й дослідницької діяльності у формуванні педагога – професіонала і творця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи : минуле і сучасність. До 165-річчя від дня заснування / [ред. Л. Д. Зеленська, О. І. Башкір, С. О. Васильєва та ін. ; за заг. ред С. Т. Золотухіної]. – Х. : Вид-во ТОВ «Щедра садиба плюс», 2015. – 156 с.
2. Марочка В. Репресовані педагоги України : жертви політичного терору (1929–1941) / В. Марочка, Г. Хіліг. – К. : «Науковий світ». – 2003. – 302 с.
3. Рябченко О. Л. Харківський інститут народної освіти ім. О. О. Потебні 1921–1930 рр. / О. Л. Рябченко. – Х. : ХДАМГ, 2000. – 214 с.
4. Служение Отечеству и долгу : очерки о жизни и деятельности ректоров харьковских вузов (1805–2004 годы) // Народная Украинская академия / ред. В. И. Астахова, Е. В. Астахова. – Х. : Золотые страницы, 2004. – 748 с.
5. Архів ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Р-1427, Оп. 7, Од. зб. 3 «Накази по інституту», 1931, 72 арк.
6. Архів ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Р-1427, Оп.7, Од. зб. 7 «Накази по інституту», 1932, 135 арк.
7. Архів ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Р-4893, Оп.1, Од. зб. 1 «Накази по інституту», 1933, 119 арк.
8. Архів ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Р-4293, Оп.1, Од. зб. 3 «Накази по інституту», 1934, 168 арк.
9. Державний архів Вінницької області. Р- 6023, Оп. 4, спр. 6360 Подольського Йосипа Григоровича, 284 арк.
10. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф 166, Оп.10, спр. 1536.

REFERENCES

1. Zolotuhina, S. T. (Ed.) (2015). *Kafedra zahalnoi pedahohiky ta pedahohiky vyshchoi shkoly: mynule i suchastnist. Do 165-richchia vid dnia zasnuvannia [General pedagogics and higher school pedagogics chair: past and present; founded 165 years]*. Kh.: Vyd-vo TOB "Shchedra sadyba plus".
2. Marochka, V, Hilig, G. (2003). *Represovani pedahohy Ukrainy: zhertvy politychnoho teroru (1929–1941) [Repressed teachers of Ukraine: victims of political terror (1929–1941)]*. K.: "Naukovyi svit".
3. Riabchenko, O. L. (2000). *Kharkivskiyi instytut narodnoi osvity im. O. O. Potebni 1921–1930 [Kharkiv people's education institution named after O. O. Potebnya 1921–1930]*. Kh.: KhDAMG.
4. Sluzheniie Otechestvu i dolhu: ocherki o zhizni i deiatelnosti rektorov kharkovskikh vuzov (1805–2004 hody) (2004) [Service to Motherland and Duty: essays about life and activities of rectors of Kharkiv universities (1805–2004)]. In V. I. Astakhova, E. V. Astakhova (Eds.), *Narodnaia Ukrainskaia Akademiia*. Kh.: Zolotyie stranitsy.
5. Arkhiv Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni S. O. Skovorody [Kharkiv national pedagogical university named after G. S. Skovoroda archive]. P-1427, Op. 7, Od. zb 3, "Nakazy po instytutu", 1931, 72 p.
6. Arkhiv Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni S. O. Skovorody [Kharkiv national pedagogical university named after G. S. Skovoroda archive]. P-1427, Op. 7, Od. zb 7, "Nakazy po instytutu", 1932, 135 p.

7. Arkhiv Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni S. O. Skovorody [Kharkiv national pedagogical university named after G. S. Skovoroda archive]. P-4893, Op. 1, Od. zb 1, "Nakazy po instytutu", 1933, 119 p.

8. Arkhiv Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni S. O. Skovorody [Kharkiv national pedagogical university named after G. S. Skovoroda archive]. P-4293, Op. 1, Od. zb 3, "Nakazy po instytutu", 1934, 168 p.

9. Derzhavnyi arkhiv Vinnitskoi oblasti [State archive of Vinnitsa region]. P-6023, Op. 4, spr. 6360 Podolskoho Yosypa Hryhorovycha, 284 p.

10. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchych orhaniv vldy ta upravlinnia Ukrainy [Central state archive of Ukrainian higher authorities' institutions]. F 166, Op. 10, spr. 1536.

РЕЗЮМЕ

Лазарева Елена. Становление Харьковского государственного педагогического института под руководством его первого директора И. Г. Подольского (1931–1934 гг.).

В статье приведены основные направления деятельности Иосифа Григорьевича Подольского – первого директора Харьковского института народного образования (ХИНО) и Харьковского государственного педагогического института (ХГПИ) в 1931–1934 гг. Впервые раскрыты существенные структурные и содержательные изменения в вузе, становление под его руководством системы кадровой, учебной и воспитательной работы, что дало возможность создать эффективное на то время высшее педагогическое учебное заведение с высококвалифицированным профессорско-преподавательским составом, 6 факультетами, 13 кафедрами. И. Подольский отличался компетентной профессиональной зрелостью, высокой трудовой самоотдачей и результативностью управленческой деятельности. В тяжелых политических и социально-экономических условиях тоталитарного государства он сделал все возможное, чтобы обеспечить качественное профессиональное образование учителей. Приведены короткие сведения о сложном и в конце трагическом жизненном пути И. Г. Подольского, поскольку до последнего времени они не были известны ученым и педагогической общественности.

Ключевые слова: И. Г. Подольский, первый директор, ХИНО, ХГПИ, факультеты, кафедры, высшее учебное заведение, качественное образование, трагический жизненный путь.

SUMMARY

Lazareva Olena. Formation of Kharkov State Pedagogical Institute under the guidance of its first director I. H. Podolskyi (1931–1934).

The article presents the main activities of Joseph H. Podolskyi as the first director of Kharkiv Institute of Education (KIE) and Kharkov State Pedagogical Institute (KSPI) in 1931–1934, at that time the leading metropolitan pedagogical institute. For the first time the structural and substantial changes at the university were revealed, its becoming under the supervision of personnel, training and educational system of work, which helped to create effective at the time the higher education institution with highly qualified teaching staff, 6 departments and 13 chairs. This is confirmed by J. Podolskyi's competent efforts to expand the institute, to form new departments, divisions, chairs, offices, receiving and engagement of new academic buildings and hostels, with the opening counseling centers in areas for extramural students. The real is his significant contribution to the development and improvement of curricula and programs, the optimal organization of the educational process, the work of student assets, prompting an academic discipline, strengthening the accounting and control of educational work of students and teachers.

J. Podolskyi is remarkable for professional maturity, his dedication to work and effectiveness of management. Under hard political and socio-economic conditions of a totalitarian state J. Podolskyi did his best to provide a high-quality professional education of teachers. J. H. Podolskyi took a short and at the end a tragic walk of life. In memory of descendants he will always remain one of the founding fathers and first rector of Kharkiv State Pedagogical Institute. For modern teachers, for higher pedagogical school the experience of Pedagogical Institute Director Podolskyi and his colleagues has been for a long 30 years an example of a positive lesson of future teachers' education under conditions of economic and social problems that today have not pass our universities and schools. It should be thoroughly and without jaundice studied the system of management of the educational process of the university created by Podolskyi including the organization of students' independent work, features of their constant cooperation with professors and assistants, ways of control and stimulation of the future teachers' learning achievements and responsibilities.

Key words: *J. H. Podolskyi, first director, KIE, KSPI, departments, chairs, higher education institution, quality education, a tragic walk of life.*